

Architektúra – „spísaná myšlienka“

Ing. arch. Viktória Szabóová
Školiteľ: doc. Ing. arch. Jakub Kynčl, Ph.D.
Ústav teórie FA VUT v Brně

Názov otvorený – otvorené dielo. Touto prácou by som chcela venovať pár myšlienok „spísanému slovu“ - teórií v architektúre. Myšlienky napísané na „úkor“ architektúry nás oddeľujú od profesie, preberajú význam a dôležitosť, neskôr, ani si nevšimneme ako a kedy, opustia nás.

Pre nás, aristokraticky hrdých architektov si treba pripustiť, že máme s čítaním a písaním ťažkosti. Nemyslím teraz na formovanie architektonických textov pri práci, ktoré sa postupne vykrešľujú pri nakreslených návrhoch, a realizujú sa pri dokončení diela. Viac ma ale zaujímajú tisícročné alebo niekedy celkom novodobé /súčasný a novátorský/, naše orientačné zmysly, dopredu motoricky naháňajúce myšlienky – názory – TEÓRIA.

Filozofi a architekti. Dva svety, ktoré už od dávnych čias súťažia, alebo spolupracujú v úzkom, resp. naopak vo voľnejšom – vzdialenejšom spojení. Ich pozícia v spoločnosti sa nezachovala, ale ich spôsoby „výučby“ sú založené na storočných tradíciách.

Alberti – ktorý ako prvý rozvinul moderné chápanie architektúry ako činnosť, ktorá je vykonaná prostredníctvom „spolupráce“ rôznych médií. Tým spojením je kresba, stavba a písanie. Písanie – text, ktorý je možno najrozsiahlejším jednorázovým vstupom do jazyka architektúry. Uvedomoval si obtiažnosť úlohy „písaného slova“, keď mu existujúci jazyk nestačil, vypomáhal si metaforami, a používa podivuhodne bohaté a rozmanité výrazy.

Ale architekti nie sú filozofmi, z každého hľadiska nie sú pripravení tak, aby si v krátkom čase osvojili a správne aplikovali „myšlienkovú aparátúru“ teoretikov a historikov. A podobne ani druhá strana to nemá jednoduchšie - v prípade, že sa vsunú medzi živých architektov /s mŕtvymi si poradia lepšie/. Nie je možné aby si spoznali diskusie praktizujúcich architektov s investormi a profesiami.

Teória - texty a pojmy - ako základný kameň si samozrejme zachová svoju pevnosť. Na to aby sa stala formovateľnou potrebujeme spoznať jej podstatu, jej pevnosť ako aj voľnosť, jej prepojovacie možnosti. V týchto procesoch sa vyjasnia naše myšlienky a skúsenosti, dajú nám jasný názor v chaose rýchlych a šialených obrazov – javov. Teória nás formuje.

Jedine dlhá a zodpovedná práca, vedie k výsledkom a príkladom, ktoré je treba nasledovať. Vďaka tomu môžeme „vsunúť“ ducha voľnej myšlienky a silu – vážnosť „písaného slova“ do súčasnej architektonickej tvorby.

1. Čo je teória?

V tejto časti vám chcem priblížiť vedecký pohľad teórie. Istú kategorizáciu druhov – typov teoretických smerov, ako aj jej definíciu.

1. definícia – všeobecná definícia teórie: Teória je súbor tvrdení o predmete výskumu, ktoré v danej etape poznania považujeme za pravdivé. Vyžaduje

sa, aby nebola v rozpore so súčasnými skúsenosťami a výsledkami experimentov a bola vnútorne konzistentná. Teória je zovšeobecnením skúseností z praxe. Teória často predpovedá vlastnosti a javy, ktoré v čase formulovania teórie ešte neboli prakticky pozorované. Ak sa takéto predpovede potvrdia, je to silný dôkaz o pravdivosti teórie, ak sa nepotvrdia, tak je daná teória falzifikovaná a musí sa sformulovať, alebo musí vzniknúť úplne nová teória.

Pojem sa používa jednak v protiklade k čistej skúsenosti, ako aj k hypotéze. Po zistení faktov prostredníctvom skúsenosti a experimentu nasleduje jednotný, bezrozporný a — pokiaľ možno — matematický popis faktov a tiež ich vysvetlenie na základe zákonitostí a príčin. Ak je však také vysvetlenie možné, ale nie je vylúčené alternatívne vysvetlenie, zostáva viac-menej pravdepodobnou hypotézou. Až podaním dôkazu, že jedine dané vysvetlenie zodpovedá faktom, nadobúda hodnotu teórie.

2. definícia – definícia architektonickej teórie: Teória je diskusia, ktorá opisuje prax, vyrába architektúru, identifikuje a rieši jej problémy.

3. definícia – definícia architektonickej teórie: Teória architektúry sa zaoberá inšpiráciou, rovnako ako jej úspechmi.

Podobných téz je možné nájsť mnoho. Navzájom sa prekrývajú, líšia sa v rôznych obdobiach, architektonických smeroch. To znamená, že meniacou sa architektúrou sa mení aj teória, jej jazyk a poslanie. V mnohých ohľadoch sú kľúčové prechodné obdobia v ktorých sa mení a zrodí nový medzinárodný poriadok, vďaka poukazovaniam na interné rozpory - pomocou vonkajších vplyvov. Od 60-tých rokov môžeme hovoriť o pluralistickom období v architektúre. Teória postupne a stále viac sa stáva interdisciplinárnou.

Typy teórií: preskriptívna, poskriptívna, affirmatívna a kritická.

Preskriptívna - normatívna teória ponúka nové, alebo oživí riešenie konkrétnych problémov.

Proskriptívna teória hovorí čo má – malo byť zabránené v dizajne.

Affirmatívna - je tvrdiaca, uisťujúca, kladná a pozitívna teória.

Kritická teória je širšia. Hodnotí dokončené architektonické dielo, alebo návrh, hodnotí jeho vzťah k spoločnosti, a v neposlednom rade formuje názor. Je polemická, často vyjadruje etické alebo politické orientácie, má za cieľ stimulovať k zmenám. Je špekulatívna, pátrajúca a niekedy utopistická.

2. Teoretické paradigmy /vzory a modely/

Obdobie postmoderny charakteristické počtom teoretických paradigiem, alebo ideologických rámcov priniesli do architektonickej teórie aj iné disciplíny. Chcela by som tu zvýrazniť fenomenológiu, estetiku, lingvistickú teóriu, marxizmus a feminizmus... atď.

3. Fenomenológia

Ide o opisné skúmanie súborov a javov; veda o fenoménoch alebo o javoch. Fenomenológia pôvodne znamenala učenie o javoch, ktoré sa vymedzujú vzhľadom k prostému zdaniu, aj vzhľadom k podstate vecí. Úlohou fenomenológie je skúmať štruktúry sveta a zákony, ktoré ich ovládajú.

Toto filozofické vlákno je jedným zo základných prístupov k problematike miesta, kontextu a spôsobu navrhovania. V poslednej dobe sa táto oblasť posunula k problematike interakcie diela s okolitým prostredím.

Jedným najvýznamnejším a najvplyvnejším dielom spojenia fenomenológie a teórie architektúry je od Martina Heideggera /1887 – 1976/ pod názvom „Stavanie, bývanie, myslenie“.

V tomto smere ešte treba spomenúť aj nórskeho kritika: CH. Norberg-Schulz, ktorý interpretuje architektúru ako existencia– bytie v miere, ako chránené miesto. Hlavným cieľom architektúry podľa jeho teórie je snaha, aby sa svet stal viditeľným. Architektúra je ako vec, a svet túto vec prináša do prítomnosti, ktorá pozostáva z toho čo nazbierala. V diele „Existencia, priestor a architektúra“ ďalej skúma bývanie a bytie v architektúre.

Fínsky fenomenologista - Juhani Pallasmaa psychicky dopĺňa architektúru: otvára pohľad do druhej reality vnímania, do sveta snov a zabudnutých spomienok, fantázie.

Významným predstaviteľom „fenomenologickej“ architektúry je napr. Peter Zumthor, alebo Tadao Ando.

Obr. č.1 Peter Zumthor – Reštaurácia a stanica lanovky v Graubunden, Švajčiarsko z roku 1990.

Vďaka fenomenológii v architektonickej teórii konkretizujeme existujúci priestor, a to vytváraním priestorov, vytváraním miesta.

4. Estetika

Vznešenosť v architektúre, ktorá sa zaoberá s tvorením, prevzatím a hodnotením diela. Výraz vznešenosť je akousi hlavnou estetickou kategóriou aj modernosti. Spojiť racionalitu s funkciou okrajovej krásy, pri výbere tvaru a formy modernej estetickej veci, aj „vznešené“ sa zjaví ako subjektívna záležitosť.

Architektonické dielo má vplývať na diváka so silným efektom vznešenosti. Pojem v krajných prípadoch je možné charakterizovať aj ako groteskné, tajomné.

Túto estetickú oblasť – médium architektúry výrazným spôsobom ovplyvňuje aj veda. Existuje – panuje názor, že veda nie je schopná dať akési plus architektúre, ale skôr ju potláča – z hľadiska estetiky.

5. Záver

Dejiny modernej – súčasnej architektúry sa neustále opierajú o nejaké pojmá a chápanie architektúry, o teóriu, ktorá má viac-menej formu „čo by malo byť“, alebo ešte častejšie „čo a ako by malo byť urobené“. Historické texty premietajú do budúcnosti - aj dnes - svoje požiadavky na súčasnú a prichádzajúcu architektúru. Preto do značnej miery sa stotožňuje skúmanie minulosti s teoretickým uvažovaním o budúcnosti, čiže aj s budúcou architektonickou tvorbou.

Rovnaká je teda otázka, aká bola v minulosti. Aká má byť architektúra budúcnosti? A každý, kto si položí túto otázku, cíti prirodzenú potrebu odpovedať na ňu tým, že bude sa snažiť definovať podstatu architektúry.

Podstatu architektúry, ktorá je už tisícročia rovnaká, ale predsa iná.

Zoznam použitej literatúry:

Nesbit, Kate, ed. *Theorizing a New Agenda for Architecture, An Anthology of Architectural Theory 1965-1995* (New York: Princeton Architectural Press, 1996)

KRATOCHVÍL, Petr. *O smyslu a interpretaci architektury : Sborník textu zahraničních autorů*. 1.vyd. Praha : Vysoká škola umělecko-průmyslová, 2005. ISBN 80-86863-04-2.

TICHÁ, Jana – PIETRASOVÁ, Kateřina – TUMOVÁ, Kateřina (edit). *Architektura v informačním věku : Texty o moderní a současné architektuře II*. 1.vyd. Praha : Zlatý řez, 2006. ISBN 80-902810-8-7.

TICHÁ, Jana – VIDMAROVÁ, Lucie (edit). *Architektura na prahu informačního věku :Texty o moderní a současné architektuře*. 1.vyd. Praha : Zlatý řez, 2001. ISBN 80-902810-1-X.

Wikipedia

Centrum pro teoretická studia UK a AU ČR. *Prostor a jeho člověk*, Praha: Vesmír, 2005, ISBN 80-85977-60-5.

<http://prelectur.stanford.edu/lecturers/eisenman/joncas.html>